

O'ZBEKISTONDA NIKOH VA QADRIYATLAR FALSAFASI: AN'ANA VA ZAMONAVIYLIK UYG'UNLIGI

To'xtasheva Zuhra Alisherovna

Ilmiy rahbar: Xudoyberdiyev Rashid Zokir o'g'li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti. O'zbekiston.

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda nikoh va oilaviy qadriyatlarning ijtimoiy-falsafiy mohiyati tahlil qilinadi. Nikohning nafaqat huquqiy, balki ma'naviy-axloqiy ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarning transformatsiyasi, an'ana va zamonaviylik uyg'unligi masalalari yoritiladi. Nikoh institutini mustahkamlashda milliy va diniy qadriyatlarni zamonaviy huquqiy mexanizmlar bilan uyg'unlashtirish zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar. Nikoh falsafasi, oila instituti, milliy qadriyatlar, ma'naviyat, ijtimoiy barqarorlik, globallashuv, oilaviy tarbiya, sadoqat.

Kirish. O'zbekistonda oila jamiyatning asosiy ijtimoiy instituti sifatida qadrlanadi. Oila — jamiyatning “kichik modeli” bo'lib, unda shakllangan ma'naviy muhit butun ijtimoiy tizim taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatadi. Nikoh esa oila institutining huquqiy va ma'naviy asosi hisoblanadi. U nafaqat ikki shaxsning birlashuvi, balki mas'uliyat, burch va axloqiy majburiyatni o'z ichiga olgan ijtimoiy hodisadir. Sharqona tafakkurda nikoh muqaddas ahd sifatida talqin qilinadi. O'zbek xalqining tarixiy tajribasida oila barqarorligi jamiyat taraqqiyotining muhim sharti sifatida qaralgan. Shu bois nikoh va qadriyatlar masalasini falsafiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. O'zbek jamiyatida nikoh qadimdan ijtimoiy mas'uliyat sifatida qaralgan. Oila qurish jarayoni ikki yoshning shaxsiy qaroridan tashqari, ikki oila va qarindoshlik tizimining birlashuvi sifatida namoyon bo'ladi. Fotiha, to'y marosimlari, kelin salom kabi urf-odatlar nikohning ramziy va ma'naviy

ahamiyatini ifodalaydi. Bu an'analarda kattalarga hurmat, o'zaro hamjihatlik, qarindoshlik rishtalarini mustahkamlash kabi qadriyatlar mujassamdir.

Nikoh falsafasining asosiy tamoyillari mehr-muhabbat, sadoqat, sabr-toqat, hurmat va mas'uliyatdan iborat. Oila farzand tarbiyasining birlamchi maskani sifatida barkamol avlodni shakllantirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Sog'lom oila muhitida voyaga yetgan shaxs jamiyatning ma'naviy salohiyatini oshiradi. Islomiy an'analarda va milliy urf-odatlar O'zbekistonda nikoh qadriyatlarining negizini tashkil etadi. Shu bilan birga, zamonaviy globallashtirish jarayonlari oilaviy munosabatlarga yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. Individualizmning kuchayishi, migratsiya jarayonlari, axborot texnologiyalarining keng tarqalishi natijasida an'anaviy oila modelida muayyan o'zgarishlar kuzatilmoqda. Ajralishlar sonining ortishi, kech nikoh qurish, moddiy omillarning ustuvorligi kabi holatlar qadriyatlar transformatsiyasini ko'rsatadi. Bunday sharoitda nikoh institutini mustahkamlash muhim vazifa hisoblanadi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilinayotgan qonunlar oilaning huquqiy asoslarini belgilaydi va uni ijtimoiy himoya qiladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Oila va xotin-qizlar qo'mitasi oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish, xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish hamda sog'lom oila muhitini shakllantirish yo'nalishida faoliyat olib bormoqda. Falsafiy jihatdan qaraganda, qadriyatlar zamon o'tishi bilan yo'qolmaydi, balki yangi ijtimoiy sharoitga moslashadi. Demak, an'ana va zamonaviylik o'rtasida muvozanatni ta'minlash nikoh va oila barqarorligining muhim shartidir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda nikoh va qadriyatlar falsafasi tarixiy meros, diniy e'tiqod va zamonaviy ijtimoiy jarayonlar uyg'unligida shakllangan murakkab ijtimoiy tizimdir. Nikoh shunchaki huquqiy munosabat emas, balki ma'naviy mas'uliyat va jamiyat oldidagi burch sifatida talqin qilinadi. O'zaro hurmat, tenglik va mas'uliyatga asoslangan sog'lom oila modeli jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim omilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 80 b.
2. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2022. – 120 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi PF-87-son Farmoni “Oila va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”. – Toshkent, 2022.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
5. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Sharq, 1993. – 256 b.
6. Abdurauf Fitrat. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. – Toshkent: Ma'naviyat, 1998. – 112 b.

